

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

การวางแผนพัฒนาของประเทศไทย เท่าที่ได้ดำเนินการมาในอดีต เป็นการวางแผนการบริหารส่วนกลาง เพื่อมุ่งการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจส่วนรวม โดยยึดหลักประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจเป็นประการสำคัญ การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจและสังคมวิเคราะห์โดยจากการรวมเอากิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาพิจารณาาร่วมกัน เรียกว่า การวางแผนตามสาขา (sectoral approach) เช่น สาขาเกษตร การอุตสาหกรรม การศึกษา การสังคม เป็นต้น ซึ่งการพิจารณากิจกรรมต่างๆ เป็นรายสาขาแม้จะดีและมีประสิทธิภาพแต่ก็ยังไม่เป็นการเพียงพอเพราะเป็นการพิจารณาที่ไม่ได้คำนึงถึงพื้นที่ (space) การวางแผนในลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอระหว่างกิจกรรมภายในสาขาเดียวกันและเกิดความแตกต่างระหว่างภูมิภาคด้วย (สุเมธ ชัยเลิศวณิชกุล 2523:1) ดังนั้น ในปัจจุบันการวางแผนพัฒนาประเทศ จึงหันมาชี้พื้นที่เป้าหมายรวมในการพัฒนาของกิจกรรมแต่ละสาขา ด้วยเหตุนี้การแบ่งภูมิภาค (regionalization) จึงมีบทบาทต่อการวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมากขึ้น

คำว่า ภูมิภาค (region) ในทางภูมิศาสตร์ หมายถึง พื้นที่หน่วยใดหน่วยหนึ่งของพื้นแผ่นดินในโลก ที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างคล้ายคลึงกัน เช่น ทางธรรมชาติ ทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม ทางการเมือง หรือลักษณะสำคัญที่เด่นชัดเหมือนกันอย่างใดอย่างหนึ่งจนรวมเป็นภาคเดียว บริเวณเดียวกัน และในขณะเดียวกันก็แตกต่างออกไปจากบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ (พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทย:196) ที.เจ. วูฟเตอร์ (T.J. Woofter) (อ้างถึงใน Minshull 1967) ได้ให้คำ

จำกัดความไว้ว่า ภูมิภาค คือ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งถ้าพิจารณาจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและประชากรภายในพื้นที่นั้นแล้วก่อให้เกิดโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดับบลิว.แอล.จี จีจอร์จ (W.L.G. Georg) (อ้างถึงใน Minshull 1967) เน้นความสำคัญขององค์ประกอบทางกายภาพ ให้ความหมายของภูมิภาคว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางด้านกายภาพที่เหมือนกัน ภูมิภาคจึงมีความสำคัญต่อนักภูมิศาสตร์มาก เพราะจุดประสงค์ที่สำคัญยิ่งของวิชาภูมิศาสตร์ คือการศึกษาถึงความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างของพื้นที่ต่างๆ (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2524:7) ดังนั้น นักภูมิศาสตร์จึงใช้ภูมิภาคเป็นหน่วยพื้นที่สำหรับการวิเคราะห์แทนพื้นที่จริงของโลก (สวาท เสนาณรงค์ 2522:2)

การกำหนดภูมิภาค อาจกำหนดเป็นทวีป ประเทศหรือภาคต่างๆ หรือพื้นที่ขนาดเล็ก แต่ต้องมีลักษณะร่วมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการกำหนดภูมินาคนั้น การแบ่งภูมิภาคส่วนใหญ่มักมีวัตถุประสงค์ เพื่อการวิเคราะห์และ/หรือการวางแผน (Jos G.M. Hilhorst 1971:54) สำหรับหลักเกณฑ์ที่จะใช้กำหนดแบ่งภูมินาคนั้น อาจใช้เกณฑ์อย่างเดี่ยว (simple feature or purpose) หรือเกณฑ์หลายอย่าง (multiple feature or purpose)

การแบ่งภูมิภาคในประเทศไทยนั้น มีความแตกต่างกัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แบ่งเขตภูมิภาคของประเทศเป็นภาคพัฒนาประกอบด้วย 6 ภาค ส่วนคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ ได้แบ่งเขตภูมิภาคของประเทศโดยถือหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ 1) ทางด้านกายภาพ 2) ทางด้านวัฒนธรรม และ 3) ทางเอกสารวิชาการภูมิศาสตร์และหลักฐานอื่นๆ (สวาท เสนาณรงค์ 2521:1-19) แบ่งภูมิภาคออกเป็น 6 ภาค เช่นกัน แต่เขตภูมิภาคของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นแตกต่างกับเขตภูมิภาคที่แบ่งโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 1.1 เปรียบเทียบการแบ่งภูมิภาคของสำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและคณะกรรมการ
ภูมิศาสตร์แห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ
<p><u>ภาคเหนือ</u> แบ่งเป็น</p> <p>ภาคเหนือตอนบน มี 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน ตากและพะเยา</p> <p>ภาคเหนือตอนล่าง มี 8 จังหวัด คือ สุโขทัย พิษณุโลก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุทัยธานี</p> <p><u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u></p> <p>มี 17 จังหวัด คือ เลย นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม ขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ยโสธร และ มุกดาหาร</p> <p><u>ภาคกลาง</u> มี 9 จังหวัด คือ กรุงเทพ ลพบุรี พระนครศรีอยุธยา ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี ปทุมธานี นนทบุรี</p>	<p><u>ภาคเหนือ</u> มี 9 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน อุตรดิตถ์และพะเยา</p> <p><u>ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u></p> <p>มี 17 จังหวัดตรงกัน</p> <p><u>ภาคกลาง</u> มี 22 จังหวัด ตรงกัน 9 จังหวัด นอกจาก นี้มี สมุทรปราการ นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครนายก พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร อุทัยธานี และ นครสวรรค์</p>

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ
<p><u>ภาคตะวันออก</u> มี 8 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง ตราด จันทบุรี นครนายก และสมุทรปราการ</p> <p><u>ภาคตะวันตก</u> มี 8 จังหวัด คือ ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม</p> <p><u>ภาคใต้</u> มี 14 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส</p>	<p><u>ภาคตะวันออก</u> มี 6 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ชลบุรี ระยอง ตราดและจันทบุรี</p> <p><u>ภาคตะวันตก</u> มี 5 จังหวัด คือ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์</p> <p><u>ภาคใต้</u> มี 14 จังหวัดตรงกัน</p>

เมื่อเปรียบเทียบการแบ่งภูมิภาคของหน่วยงานทั้ง 2 แล้ว จะเห็นว่าภาคตะวันออกเหนือและภาคใต้ ประกอบด้วยพื้นที่ของจำนวนจังหวัดตรงกัน เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศของ 2 ภาคนี้แยกออกจากบริเวณอื่นของประเทศค่อนข้างเด่นชัด แต่ภาคเหนือ, ภาคตะวันตก, ภาคตะวันออก และภาคกลาง หน่วยงานทั้ง 2 แบ่งเขตภูมิภาคเหล่านี้ แตกต่างกันอย่างที่เดียว การแบ่งภูมิภาคของ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ไม่อาจสรุปได้แน่ชัดว่ายึดหลักเกณฑ์แบบใด แต่อาจสันนิษฐานได้ว่าการวางแผนพัฒนา บริเวณที่น่าสนใจควรแก่การวิเคราะห์และวิจัย คือ บริเวณ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติจัดเป็นภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของ

ภาคกลาง การที่คณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติจัดให้ภาคเหนือตอนล่าง เป็นภาคกลางนั้น เห็นได้ชัดว่ายึดลักษณะภูมิประเทศเป็นเกณฑ์ ดังจะเห็นว่า ภาคเหนือตอนล่างมีที่ราบเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเรียกว่า ที่ราบเจ้าพระยาตอนบน อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในรายละเอียดลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือตอนล่างกับภาคกลางแล้วนั้น มิได้เหมือนกันทีเดียว ภาคเหนือตอนล่างมีพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศที่เรียกว่า ตะพักลานน้ำเก่า (terrace) อยู่มาก ลักษณะเช่นนี้อาจใกล้เคียงกับลักษณะของบริเวณที่ราบในหุบเขาภาคเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งของจังหวัดสำคัญๆ ของภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง น่าน ดังนั้นการที่จะพิจารณาลักษณะภูมิประเทศเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าบริเวณภาคเหนือตอนล่างควร จะจัดรวมอยู่ในภาคเหนือหรือภาคกลางนั้น ไม่อาจทำได้แน่ชัดนัก นอกจากจะ ใช้วิธีการปริมาณวิเคราะห์เข้าช่วยในการตัดสิน นอกจากนี้ลักษณะทาง เศรษฐกิจสังคม ซึ่งน่าจะใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินแบ่งเขตภูมิภาคด้วยนั้น หากจะพิจารณาจากข้อมูลทางเศรษฐกิจ-สังคมของบริเวณดังกล่าวก็ไม่อาจนำมาใช้สรุปได้ นอกจากจะใช้วิธีการทางปริมาณวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน

โครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์จะใช้วิธีการทางปริมาณวิเคราะห์ มาช่วยตัดสินว่าภาคเหนือตอนล่าง ควรจะจัดอยู่ในภาคกลาง หรือภาคเหนือ หนึ่ง วิธีการทางปริมาณวิเคราะห์ที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์นี้ คือ วิธีการวิเคราะห์จำแนกประเภท (discriminant analysis) ซึ่งในต่างประเทศได้มีการนำวิธีการนี้มาใช้ในงานวิจัยบ้างแล้ว

1.2 ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดต่างๆ ในภาคกลางและภาคเหนือ ตามเกณฑ์การแบ่งภาค ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวม 25 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง ตาก แพร่ แม่ฮ่องสอน น่าน พะเยา กาแพงเพชร นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ สุโขทัย พิษณุโลก อุทัยธานี อุตรดิตถ์ในภาคเหนือ และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี ปทุมธานี นนทบุรี ลพบุรีในภาคกลางยกเว้น กรุงเทพมหานคร

1.3 วัตถุประสงค์

1. สร้างแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการแบ่งเขตภูมิภาคในประเทศไทยโดยใช้ตัวแปรทางกายภาพและเศรษฐกิจสังคม

2. วิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองนั้น เพื่อกำหนดพื้นที่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างว่า ควรจะจัดอยู่ในภาคเหนือหรือภาคกลาง

3. เปรียบเทียบภูมิภาค ที่ได้จากแบบจำลองกับภูมิภาคที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ

1.4 สมมติฐาน

"แบบจำลองทางกายภาพและเศรษฐกิจสังคมที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการจำแนกกลุ่มพื้นที่และกำหนดแนวแบ่งเขตระหว่างภาคกลางและภาคเหนือได้"

1.5 นิยามศัพท์

ภูมิภาค หมายถึง พื้นที่ที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายๆ อย่างที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างจากบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ สามารถจัดเป็นภูมิภาคเดียวกันได้

แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ หมายถึง การสร้างตัวแทนในเชิงเป็นเป้าหมายของสภาพที่แท้จริง เพื่อใช้เป็นตัวแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติบางอย่างโดยวิธีทางคณิตศาสตร์

ตัวแปรทางกายภาพ หมายถึง องค์ประกอบทางกายภาพของสภาพแวดล้อม เช่น โครงสร้างหรือลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณ ดิน

ตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคม หมายถึง ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายแจกและการบริโภคใช้สอยต่างๆ ของมนุษย์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการวางแผนพัฒนาภาคใน ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การวิจัยนี้จะทำให้ทราบได้ว่า ความแตกต่างระหว่างภาคทั้งสองเด่นชัดไปในทางใด ถ้าเปรียบเทียบระหว่างลักษณะทางกายภาพและ เศรษฐกิจสังคม
2. ทำให้ทราบว่า การแบ่งภูมิภาคของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพ หรือเศรษฐกิจสังคมของพื้นที่หรือไม่อย่างไร
3. ทำให้ทราบลำดับความสำคัญของตัวแปร ที่ใช้กำหนดความแตกต่างระหว่างภาค
4. เป็นแบบจำลอง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแบ่งกลุ่มพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่อย่างยิ่ง